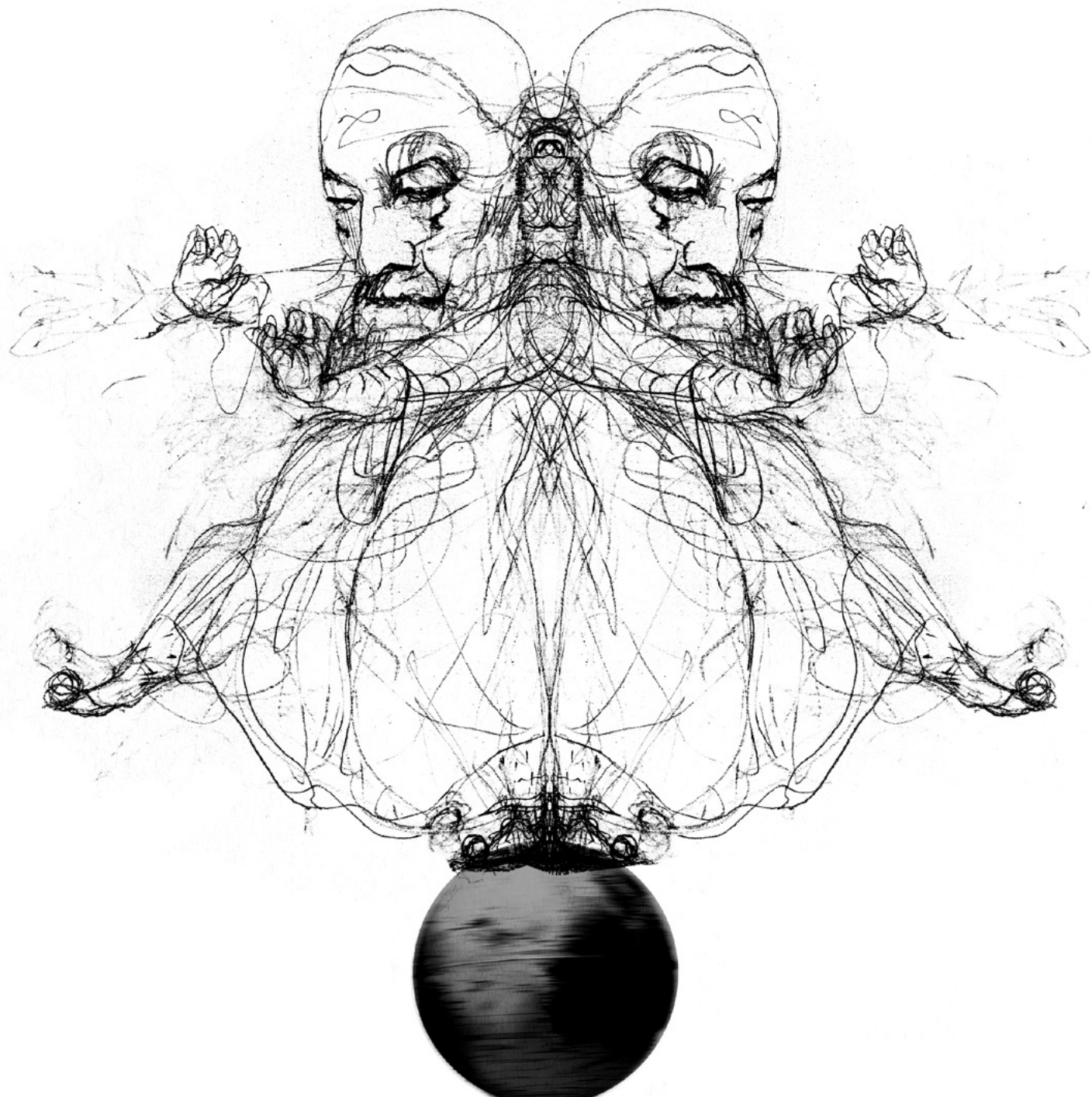

(EN?)

JOSSE
DE
PAUW

B&L

EN
?

(1)

Ik heb gisteravond een voorname volwassen man met de trotse ernst van een vroegrijp jongetje ‘safe shopping place’ zien uitspreken op tv, dat was een memorabel moment.

Voor de rest hebben de duiven de rode tegeltjes van mijn balkon bescheten.

‘Wat heb jij toch tegen duiven?’ vraagt mijn allerliefste. En al de hele dag waait mij diezelfde vraag door de kop: ‘Wat heb jij toch tegen duiven?’

Het heeft vast en zeker ook wel met dat schijten te maken, maar er moet meer zijn. Bij het eerste roekoe! in de vroege ochtend, vlieg ik uit bed en geef een onbeheerste klap tegen het raam dat uitgeeft op het balkon. Als ik achter het gordijn het paniekerige gefladder hoor waarmee ze zich tussen de klimoprasters door weghaasten, word ik rustig. Ik wrijf over mijn zere hand en ga weer liggen. Vandaag komen ze niet meer.

Ik woon in een appartementsgebouw van Léon Fux, Antwerpse modernistische architect uit de vorige eeuw. De man is niet opgenomen in de canon van de architectuur, maar die canons devalueren – zo weten we intussen – tegen ongeziene snelheid. Ik hou van wat hij gedaan heeft en ben blij dat ik in zijn kunst en kunde mag wonen. Strakke lijnen, goeie materialen,

inventieve opdeling, aangename verhoudingen en licht, veel licht en doorkijk. Ik kan vanaf mijn tafel in de woonkamer aan de voorkant, los door het appartement, het balkon aan de achterkant zien. En ook de duiven, mochten die het overdag nog wagen.

De vijfde verdieping, de hoogste van het gebouw, in de kruinen van de bomen. Boven op het dak zit een wat achteruitgeschoven kleiner appartement, daar woont mijn allerliefste. Onze verblijven zijn verbonden door een smalle marmeren wenteltrap, zoals in sprookjes. Mijn hele voorkant is van glas met daarboven een betonnen luifel, de ramen kunnen wijdopen blijven tijdens een zomerse stortbui. De vensterbank is overtrokken met aluminium en weerkaatst het zonlicht zoals de zilveren paraplu van een fotograaf dat doet.

Onder de luifel zit over de breedte van de gevel een ondiepe nis. Om een of andere reden was dat, toen ik hier kwam wonen, een lievelingsplek voor de duiven. Ze zaten in een bolletje weggedoken in wankel evenwicht in de ondiepe nis, met hun achterkant pal boven mijn zilveren richel. Pletsend werd het licht gedempt. Ik kon er niet meer tegen.

Ik ben de strijd aangegaan en heb die na jaren gewonnen. Volgens mij geven ze het door aan hun jongen: daar niet, die slaat je kop eraf met een bezem. Nu vallen ze me langs achter aan. Daarom lig ik 's ochtends alert te wachten op hun eerste roekoe! en sla toe.

Safe shopping place. Nog niet zo lang geleden zouden we gedacht hebben dat daar met alle middelen voorkomen werd dat er gemaskerd volk met bommengordels zou kunnen binnendringen. Maar daar zijn we nu even niet mee bezig en omdat we in deze covid-tijden zelf maskers dragen valt het onderscheid ook moeilijker te maken. Wie heeft een bomgordel om? Moeilijke vraag als je hun gezicht niet kunt zien. Wat de voorname volwassen man bedoelde was, dat hij en zijn staf er alles aan zouden doen om het volk vreedzaam en veilig hun geld te laten uitgeven. Consumeren zonder contamineren is de boodschap.

Over boodschappen en bomgordels, ik heb me laten vertellen dat de duif het symbool voor de Heilige Geest is geworden omdat ze zo geruisloos neerdaalt. Een duif is er plots. Ze hangt nog even in de lucht alvorens geluidloos op twee poten neer te komen. Heel even 'suspendu', in de dans wekt dat grote bewondering. Daarbij komt dat, in tegenstelling tot het morsige van een doorsneecoïtus, de Maagd Maria onbevlekt heeft ontvangen. Zonder vlekken, proper en wel, en daar had die duif ook weer mee te maken, wordt gezegd. Geruisloos en zonder vlekken, het lijkt wel een droom van ouders met kleine kinderen. Ik vermoed dat zo mijn hekel aan dat beest gaandeweg is gegroeid. Ik herinner me een van mijn allereerste mopjes die ik graag vertelde zonder ze te begrijpen. Aan het einde van dat mopje riep Jozef: 'Maria, doe dat raam dicht, die duif is daar weer!'

En vervolgens riep mijn moeder me vanuit haar strandstoel in de tuin bij zich en vroeg: ‘Versta jij wel wat je daar vertelt?’

En ook die vraag is me met regelmaat door de kop blijven waaien:

‘Versta jij wel wat je daar vertelt?’

Het vroegrijpe jongetje dwingt zijn gezicht in een ernstige plooi in de hoop dat het zo enig gewicht aan zijn woorden zal verlenen. Maar wij, volwassenen, weten lachend wat we zien. Dat wijsneuzerige, betweterige van zo’n jongetje is voor ons goed leesbaar, én herkenbaar. Maar we zeggen hem niet: ‘Beste jongetje, laat de inhoud van je woorden het werk doen in plaats van die vermoeiende mimiek.’ Nee, daar gaan we hem niet mee lastigvallen, we vinden hem gewoon nog te jong voor die grimassen en we lachen vaderlijk en moederlijk en tanterig en nonkelig om al die haast om groot te zijn. Want laten we wel wezen, als op een dag het jongetje groot zal zijn, mag hij volop gaan grimassen zoals wij. Maar nu is het nog te vroeg. Hij vat de mop van de duif nog niet.

En dat valt nu allemaal weg. We worden onleesbaar én onherkenbaar voor elkaar en de zeldzame woorden met inhoud worden versmacht in gemompel achter een doekje. Anderzijds wordt trouwen zonder handen schudden mogelijk en alle orthodoxe joodse mannen kunnen nu gewoon in de politiek. Het beeld van een parlement met mondkapjes levert ons trouwens een

overweldigende en om zo te zeggen verduidelijkende symboliek.

Mijn eigen toekomst dan: ik ben alle dagen thuis en kan dus onvermoeibaar de burcht bewaken en elke laffe aanval van de duiven luidruchtig afslaan. Waarna ik het smalle marmeren wenteltrapje beklim om mijn allerliefste in het torentje te gaan melden dat er geen noemenswaardige verliezen te betreuren vallen.

De bestelling is aangekomen: mondkmaskers en ontsmettende handgel. De jongen van PostNL heeft de doos bij de voordeur op de stoep gezet. Hoeveel mensen hebben die doos aangeraakt? Had ik me die vraag in vroegere dagen gesteld, ik was meteen op zoek gegaan naar een gepaste therapie. Doos open, handen wassen. Mondkapje enkel bij de elastiekjes aanraken, aluminium lamelletje aandrukken op de neus. Bij bril dragers kunnen de glazen beslaan, een ietsje lossen en opnieuw en steviger aandrukken. Toch maar even naar de badkamer, mezelf bekijken in de spiegel voor ik de straat opga.

Omschrijving voor coronacryptogram: geen gezicht (10) – MONDMASKER.

(2)

Twee goed boerende broers hadden het in een dubbel-interview, terugdenkend aan hun jeugd, over hun ‘blauwe parkiet die op een dag dood in zijn kooitje lag, helemaal groen door geelzucht’. Dat vond ik een vrolijke zin of beter een zin die mij – ondanks het dode vogeltje – vrolijk stemde. En ook belangrijk: de kleurmenging klopt. Dat een directeur van Opera Ballet Vlaanderen en een intussen gepensioneerd maar onmisbaar gebleken icoon van de sportjournalistiek samen tot zo’n kleine kleurrijke kloppende frase komen, vind ik niet minder dan hoopgevend. En daarom dus: ‘Alle mensen werden Brüder.’

(Man 1 maakt grabbelbewegingen)

Man 2: ‘Wat doet, wat grabbelt?’

Man 1: ‘Nou, ik maak de aanstalten.’

Man 2: ‘O!’

Man 1: ‘Dit zijn de zogenaamde aanstalten.’

Man 2: ‘Juist ja.’

Man 1: ‘Ik ga mijns weegs. Leuk hè.’

Man 2: ‘Ja, heel leuk.’

Bovenstaand is een dialoogje uit *Herenleed* van het ongeriefelijk tweetal Armando en Cherry Duyns. Armando (1929-2018) was schilder, beeldhouwer, tekenaar, schrijver, dichter, acteur, journalist, violist en

bokser. Cherry Duyns (1944) is schrijver, filmmaker en acteur, met een buitengewone interesse voor de beeldende kunsten en de muziek. Nog eentje:

Man 1: ‘Denkt U overigens dat er veeteelt is op de melkweg?’

Man 2: ‘Veeteelt?’

Man 1: ‘Ja, veeteelt.’

Man 2: *(luid)* ‘Veeteelt?’

Man 1: ‘Ja, veeteelt.’

Man 2: ‘Denk van wel, denk van wel.’

Ik ken mensen die daar de humor niet van inzien, die worden meteen en voorgoed gedefriend.

Het was de door geelzucht groen uitgeslagen blauwe parkiet van de broers die me er plots aan deed denken, aan die absurde gesprekjes uit *Herenleed*, waarvan ik er een aantal ooit zelf heb gespeeld met Tom Jansen. Opmerkelijk was dat een groot deel van het publiek dacht dat we de voorstelling improviseerden (of in de woorden zoals ze me zijn bijgebleven: ‘dat we al die onnozelheid ter plekke uit onze duim zogen’), terwijl we integendeel uitzonderlijk hard op de tekst hadden moeten studeren om hem erin te krijgen, vanwege de andere logica die wordt gehanteerd, we moesten leren voeling krijgen met de nogal persoonlijke manier van redeneren van het ongeriefelijk tweetal. Ze hadden een omgang met woorden en hun betekenis, die je denken heel even uit de haak trekt, en dat doet deugd.

Over de aanstalten. Het woord is overgenomen uit het Duits, Anstalt betekent voorbereiding.

Er is een verschil tussen aanstalten en voorbereidselen: de laatste kan men in het geheim maken, de eerste niet. Bovendien worden voorbereidselen langer van tevoren gemaakt, terwijl aanstalten onmiddellijk aan de handeling voorafgaan. Wie voorbereidselen maakt om te vertrekken, pakt zijn koffer, zoekt zijn paspoort en gaat nog langs bij tante Jeanine en nonkel Henri, wie aanstalten maakt, staat van zijn stoel op, neemt afscheid, begeeft zich naar de deur en gaat 'zijns weegs'. Leuk hè.

Armando pendelde ruim vijftientig jaar tussen Amstelveen en Berlijn. Hij was een oorlogskind en wilde er naar eigen zeggen 'de vijand beter leren kennen'. Hij werkte er tien jaar in het oude atelier van de nazi-beeldhouwer Arno Breker. De Vlag, Het Wiel, De Ladder, Het Dier...

Die lockdown leek af en toe ook wel wat op mijn vroegere dronkenschappen. Ik zeg 'vroegere' omdat ze intussen van hun brandie zijn ontdaan, waardoor de tristesse het sneller overneemt en ik er steeds minder naar uitkijk. De brandie maakte dat je 's ochtends vanuit het café overdreven rechtop de lege stad inliep en het gevoel had dat elke gedachte de moeite waard was. Je hield ook intens veel van de mensheid op zulke momenten, wat mogelijks te maken had met het feit dat er op dat uur nauwelijks een mens binnen je gezichtsveld opdook.

In deze nieuwe tijden een vergelijking maken met dronkenschap voelt plots aan als ouderwetse stoerderigheid. Vergeef het me, ik ben in andere tijden gevormd. Tijden waarin wij kinderen bij feestjes gevraagd werden een beleefde rondgang langs de gasten te maken, met een dienblad vol reeds geopende pakjes sigaretten van allerlei verschillende vrolijke merken. Om het nemen van de rookstokjes te vergemakkelijken werden ze vooraf door vader met lichte hand uit het pakje getikt. Het beeld van zo'n opgetikt pakje schiet me tegenwoordig nog geregeld door het hoofd bij het aanschouwen van de dagelijkse portie statistieken en peilingen in allerlei nieuwsuitzendingen.

Bij de nazit van zo'n feestje was er altijd wel een aangeschoten nonkel die je eens liet meetrekken aan zijn sigaret of van zijn jenever liet proeven, 'om te oefenen voor later'. En lachen, als de rook je deed hoesten of de jenever je keel in vuur en vlam zette. De huiskamer stond blauw, de tafel vol leeggoed en het was gezellig. Andere tijden, zei ik al, tijden waarin de mensen nog geen zicht hadden op de zwarte wolken die zich aan de horizon al samenvakten, geen idee van wat hen weldra boven het hoofd zou gaan hangen. Wat waren ze toch dom, die mensen van toen. Wat een verschil met deze nieuwe tijden.

Ik loop de laatste tijd wel vaker achterop. Het is eigen aan ouder worden, lees ik. Maar af en toe raken de nieuwe tijden me midscheeps en kom ik in opstand.

Theater heeft me het leven laten leiden dat ik tot nog toe geleid heb, het spel is mij dierbaar, het is mijn relatieve vrijheid. Als daaraan wordt geraakt, valt het me zwaar mee te denken en begrip op te brengen. Dat niet iedereen zomaar alles mag spelen, bijvoorbeeld, omdat je je in bepaalde rollen niet gedegen zou kunnen inleven behalve als je de rol al bént, daar heb ik het moeilijk mee. Iedereen mag alles spelen, punt. Iedereen mag in het theater te allen tijde doen alsof hij iemand anders is. Dat is naar mijn gevoel een eeuwenoude afspraak en daar mag niet aan worden getornd. Je kan na afloop zeggen of je de invulling van de rol geslaagd vond of niet, maar daar stopt het. Bij uitbreiding zou ik enkel nog mezelf mogen spelen. Nu ben ik al een tijdje weinig anders aan het doen, geef ik toe, maar daartoe verplicht worden is toch nog wat anders.

Wat ik dacht bij het roedelnieuws: de wolven zouden moeten begrijpen dat ze geen schapen mogen doodbijten als ze zelf in leven willen blijven. Maar wolven — of je het woord nu dierkundig dan wel overdrachtelijk leest — kunnen zich dat begrip niet veroorloven als ze wolf willen blijven.

Vanop vijfhoek met de fles water op tafel, het zijn laffe dagen. De duiven houden zich koest. Tegen de avond komt eindelijk de klimaatwissel: een krakend onweer, met wijdopen raam.

Ada is acht jaar en zegt dat ze actrice wil worden. Haar moeder vraagt waarom? Ada zegt dat ze dan vrij is en voegt eraan toe dat ze dat verder niet kan uitleggen. Ik hoor het aan en vlakbij slaat bij helder weer de bliksem in. Voor mijn part mag ze met dat inzicht nu al gaan lesgeven bij eender welke theateropleiding. Vooral dat ‘verder niet kunnen uitleggen’ staat mij aan.

Vrijheid is een illusie, ik weet dat. Het is niet omdat een navelstreng bij de geboorte geknipt wordt dat je kunt gaan en staan waar je wil. Het is niet omdat de fontanel eindelijk is dichtgegroeid dat je onafhankelijk en vrij kunt denken. Spelen geeft ruimte en lucht aan de illusie. Ada voelt dat.

Vrij zijn verbinden met spelen, zoals Ada dat zo vanzelfsprekend doet, getuigt van een kinderlijk verlangen en kinderlijke verlangens zijn niet te onderschatten. Al te zelfverzekerde volwassenen onderschatten ze vaak en graag. Het is gemakzucht. Kinderlijke verlangens duiken later in volle glorie op en verrassen door hun hardnekkigheid en maken volwassen mensen aan het huilen.

Jan Decorte veranderde kinderlijk in ‘kindlijk’ en gaf daarmee het woord de gepaste waardigheid.

Zit er een sprinkhaan in het midden van de kamer en valt er vanuit het grote niets een oranje gestipte kever met een droge tik op mijn toetsenbord, dan zit ik in mijn huisje op de berg. In Antwerpen zit er nooit ofte nimmer een sprinkhaan in het midden van de kamer, geen gestipte kever valt daar vanuit het grote niets op mijn toetsenbord. Mocht het gebeuren, het zou mij in de war brengen, het zou daar niet passen. Hoe zit dat toch met ons? Hoe denken wij deze wereld zomaar te kunnen regelen? Spelen is wat ons rest. Spelen is tegelijkertijd doen en denken, een manier om de dingen mogelijk te maken. We zullen het van nu af aan 'Ada's Vrijheid' noemen.

Op het marktje in Brassy loopt iedereen met een mondmasker, 'mondkapje' wordt nu gezegd, maar het is wel degelijk een masker. Als ze bij de kraam van de slager hun zondagse vleesje bestellen trekken ze het naar hun kin, maken ze hun mond vrij om 'escalope de veau' te zeggen. Het ontroert me. Die mond dient niet alleen om mee te praten, anderen lezen ook onze lippen. Fijne vleeswaren mompelen achter een doekje, het hoort niet. De vrouw van de groentekraam zegt dat ze een bord zal maken waarop in rode letters geschreven staat: 'Ne pas toucher les légumes!' Dat klinkt een beetje dubbelzinnig als je haar ziet. Geen Fransman die een meloen koopt zonder eraan te ruiken (alles is dubbelzinnig in virale tijden). Misschien dat, als we zélf niet meer mogen voelen, ruiken en betasten, het vertrouwen in de handelaar moet terugkomen. Dat wordt nog wat.

'Zij die geloven, hoeven slechts nog te handelen,' las ik bij Roger Martin du Gard in zijn geweldige *De Thibaults*. Soms zie je tijdens het lezen heel even het licht. Het moet gezegd dat het ook snel weer duistert. Maar een feit is dat de geruststelling van het geloof in wie of wat dan ook, je het gemak bezorgt niet te hoeven nadenken. 'Mensen die meer waarde hechten aan de waarheid dan aan hun gemak zijn behoorlijk schaars!' volgens Antoine in datzelfde boek. Mensen kunnen, door een sterk geloof in de rug gedekt, handelingen verrichten die schadelijk zijn voor alles wat hen omringt. En het hoeft hier voor alle duidelijkheid niet noodzakelijk over religie te gaan, gewoon geloven is genoeg.

In het centrum van Château-Chinon: vier gemaskerde doven, druk en vrolijk gesticulerend, een jolig gesprek. Plots zijn ze in het voordeel, denk ik. Niks dof gemompel achter het vodje, maar met zuiders wapperende handen, zoals ze dat gewoon zijn. Het weze hen gegund. Een dag later lees ik in de krant iemand die het grootmoedig opneemt voor doven en slecht-horenden. Ze pleit voor een mondmasker met een venstertje waardoor de lippen zichtbaar zijn. Misschien, denk ik, is dat handengewapper zonder lippenbeeld wel 'dof gemompel achter het vodje' voor doven, krijgen ook zij 'escalope de veau' op die manier niet gezegd. Kan zijn, maar die zuiderse handen maken veel goed. Het eerste vrolijk gemaskerde gezelschap dat ik in de loop van deze crisis tegenkwam.

‘Lippenbeeld’ is een mooi woord. Ik was altijd al een zoener. Ik had vrienden die er niet zo van hielden, maar ik wel. In Brussel werd veel gezoend. Wanneer ik als jongeman, in het weekend thuiskwam in het dorp en aanstalten maakte om mijn vader te omhelzen, wendde hij zich resoluut af. Hij zei het niet, maar ik hoorde hem duidelijk: ‘Ik ben geen homo!’ Maar de nonkels van de familie uit het Brusselse zoenden. Bij uitgebreide familiefeesten was dat opvallend. Vrouwen werden door de mannen overal en altijd gezoend, alsof het alle dagen nieuwjaar was, maar mannen die elkaar zoenden kwamen uit Brussel.

‘De onverbiddelijke zoener’ was een lied van de veel te snel verdwenen groep Lamp, Lazerus en Kris. Guido Van Hellemont, Wim Buelens en Kris De Bruyne brachten enige absurditeit in het Vlaamse Lied. Een paar platen lang, meer niet. ‘De onverbiddelijke zoener’ was een hit. Het is een tijdlang mijn lijflied geweest.

hij doet het zacht en onverwacht
hij doet het meestal wijl hij lacht
de onverbiddelijke zoener

Ik zoende graag. Ook degenen die het eind jaren tachtig ‘op zijn Russisch’ vol op de mond begonnen te doen. Ik vond het allemaal goed. Elkaar even voelen, een vluchtige intimiteit, een veeg teken. Volgens de laatste berichten is dat voorgoed afgelopen. Handen geven ook. Nooit meer handen geven. We moeten iets

anders verzinnen. Hand op het hart, misschien? Een Arabische gewoonte. Misschien moeten we na de wiskunde ook dat maar van hen overnemen. Hand op het hart, vloeiend gevolgd door een elleboogje. Ik heb het thuis meermaals geoefend. Het is een elegante beweging.

Dat ‘veeg teken’ in de vorige paragraaf sloot vanzelf aan in de rij. Omdat het lekker loopt, denk ik: voelen, vluchtig, veeg. Ik heb het gewoon laten staan, van mij mag het. Al betekent het precies het tegenovergestelde van wat er bedoeld wordt. Het woord betekent ‘onheilspellend’. Het is een oud woord, het houdt al sinds de dertiende eeuw stand in het Nederlands. Het gaat terug op een woord uit het Protogermaans, ‘faiha’, ‘faigja’, dat ‘vijandig’ en ‘ten dode gedoemd’ betekende. Maar gelukkig zijn wij allen gekneet door de christelijke traditie en kennen we de judaskus en zo, en weten we dat al dat gezoen ook iets onheilspellends in zich kan dragen. ‘Veeg teken’ blijft staan.

‘Zo veeg als een luis op een kam’, is ook een goeie.